

очікуваний обсяг прибутку та здійснити раціональну координацію господарської діяльності, що нині набуває досить важливого значення. В цілому бюджетування є ефективним інструментом управління, який суттєво покращує результати діяльності, підвищує конкурентоспроможність та ефективність використання фінансових ресурсів підприємства.

Література

1. Бень Т. Бюджетування як інструмент удосконалення управління на підприємстві / Т. Бень, С. Довбня // Фінанси України. – 2000. – №7. – С. 48-55.
2. Білик М. Д. Бюджетування у системі фінансового планування. / М. Д. Білик // Фінанси України. – 2003. – №3. – С. 97–109.
3. Зятковський І. В. Бюджет підприємства як інструмент управління фінансовими ресурсами / І. В. Зятковський. // Фінанси України. – 2001. – №7. – С. 75-79.

УДК 685.34.02

М. І. ІГНАТИШИН
Мукачівський державний університет

ВИЗНАЧЕННЯ РЕЛАКСАЦІЙНИХ ПАРАМЕТРІВ РЕОЛОГІЧНИХ МОДЕЛЕЙ НЕПРЯМИМ МЕТОДОМ

Є матеріали, тканини, біологічні тканини, фізичні системи, що мають пружнов'язкі властивості, тобто проявляють пружні і в'язкі властивості одночасно. Теоретичне та експериментальне дослідження таких систем здійснюють за допомогою реологічних моделей.

Ряд авторів досліджують вплив різних факторів на поведінку реологічних систем, зокрема Смачило О. В. [1] визначала вплив обробки в органічних розчинниках на механічні характеристики одягових шкір

Дослідники застосовують різні реологічні схеми, які трансформують в диференціальні рівняння. Розв'язки відповідних диференціальних рівнянь є функціями часу і містять параметри реологічної схеми:

$$\begin{aligned}\varepsilon(t) &= \varepsilon(t, E_i, \eta_j) \\ \sigma(t) &= \sigma(t, E_i, \eta_j)\end{aligned}\tag{1}$$

де t - час дослідження процесу, ε - відносна деформація, σ - напруження, E_i - модуль пружності i -го елемента моделі, η_j - текучість j -го елемента моделі.

Актуальним є питання експериментального визначення параметрів різноманітних реологічних моделей. Питання це актуальне в різних планах. Наприклад, для однієї і тієї ж системи можна побудувати альтернативні реологічні моделі і перевірити їх на адекватність досліджуваному об'єкту після експериментального визначення релаксаційних характеристик. В роботах [2] та [3] побудовано програми в системі Mathcad Professional для визначення параметрів двох реологічних моделей, рис. 1, рис. 2.

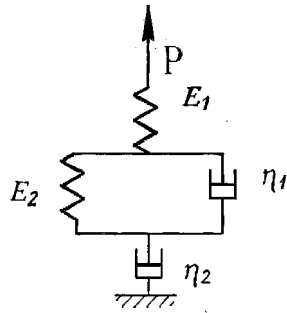

Рис. 1. Реологічна модель шкіри

Введемо позначення, що описують реологічну модель, рис. 1:

σ - напруження, що виникає під дією сили P ,

ε - відносна деформація, що виникає під дією сили P ,

σ_1 - напруження, що виникає в пружному елементі E_1 ,

ε_1 - відносна деформація, що виникає в пружному елементі E_1 ,

$\sigma_{x\sigma}$ - напруження, що виникає в пружному елементі E_2 ,

ε_x - відносна деформація, що виникає в пружному елементі E_2 ,

$\sigma_{x\eta}$ - напруження, що виникає у в'язкому елементі η_1 ,

ε_x - відносна деформація, що виникає у в'язкому елементі η_1 ,

σ_2 - напруження, що виникає у в'язкому елементі η_2 ,

ε_2 - відносна деформація, що виникає у в'язкому елементі η_2 ,

При ізотонічному експерименті $\sigma = \sigma_0 = const$ модель, рис. 1. описується диференціальним рівнянням

$$\ddot{\varepsilon} + \frac{E_2}{\eta_1} \cdot \dot{\varepsilon} - \frac{E_2}{\eta_1 \cdot \eta_2} \cdot \sigma_0 = 0. \quad 1)$$

Враховуючи початкову умову $\varepsilon(0)=0$ одержимо розв'язок однорідного диференціального рівняння другого порядку (1):

$$\varepsilon(t) = c \cdot [e^{\alpha_1 t} - e^{\alpha_2 t}], \quad 2)$$

Три невідомі величини c , α_1 та α_2 визначено з розв'язку системи нелінійних рівнянь (3) за експериментальними даними.

$$\begin{cases} c \cdot [e^{\alpha_1 t_1} - e^{\alpha_2 t_1}] = \varepsilon(t_1), \\ c \cdot [e^{\alpha_1 t_2} - e^{\alpha_2 t_2}] = \varepsilon(t_2), \\ c \cdot [e^{\alpha_1 t_3} - e^{\alpha_2 t_3}] = \varepsilon(t_3), \end{cases} \quad 3)$$

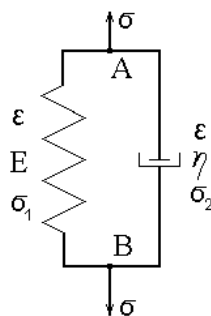

Рис. 2. Модель Фойгта

Позначення, що описують реологічну модель, рис. 2:

σ - сумарне напруження,
 ε - відносна деформація,
 σ_1 - напруження, що виникає в пружному елементі E ,
 σ_2 - напруження, що виникає у в'язкому елементі η ,
 Модель, рис. 2., трансформовано в диференціальне рівняння:

$$\sigma = E \cdot \varepsilon + \eta \cdot \dot{\varepsilon} \quad 4)$$

При ізотонічному експерименті $\sigma = \sigma_0 = const$, враховуючи початкову умову $\varepsilon(0) = 0$ розв'язок однорідного диференціального рівняння першого порядку:

$$\varepsilon(t) = \frac{\sigma_0}{\eta} \cdot \left(1 - e^{-\frac{E}{\eta} t} \right), \quad 5)$$

Дві невідомі величини E та η , визначено за результатами експерименту з розв'язку системи нелінійних рівнянь, що отримані методом найменших квадратів:

$$\begin{cases} \sum_{i=1}^K (\varepsilon_i - \varepsilon(\tau_i, \eta, E)) \cdot \frac{d\varepsilon(\tau_i, \eta, E)}{d\eta} = 0, \\ \sum_{i=1}^K (\varepsilon_i - \varepsilon(\tau_i, \eta, E)) \cdot \frac{d\varepsilon(\tau_i, \eta, E)}{dE} = 0. \end{cases} \quad 6)$$

Основним результатом роботи є перевірка адекватності реологічної моделі системі, що моделюється. Перевірка здійснюється шляхом розрахунку релаксаційних параметрів системи.

Подальше дослідження передбачає побудову дослідної установки для реалізації описаної вище математичної моделі експерименту.

Література

1. Смачило О. В. Матеріалознавчі характеристики одягових шкір після обробки в органічних розчинниках / О. В. Смачило // Технології та дизайн. - №4(9). – 2013. - С. 7.
2. Ігнатишин М. І. Визначення релаксаційних параметрів реологічної моделі шкіри непрямим методом / Р. В. Росул, А. Б. Домбровський // Вісник Хмельницького національного університету. - №3. - 2016 (237). – С. 249-254.
3. Ігнатишин М. І. Визначення механічних параметрів реологічної моделі Фогта непрямим методом / М. І. Ігнатишин // Науковий Вісник Мукачівського державного університету. - №20(15). - 2016. - С.39-45.

УДК 535.15, 621.382.2

В.М.КАБАЦІЙ, О.Ю.ПИТЬОВКА
 Мукачівський державний університет

ОПТОЕЛЕКТРОННИЙ ПРИСТРІЙ ДЛЯ ПРИЛАДІВ ГАЗОВОГО АНАЛІЗУ

Загальновідомо, що оптопара є оптикоелектронним пристроєм, який складається із активних елементів (АЕ) – джерела світлового випромінювання (світлодіод, електролюмінісцентний випромінювач або напівпровідниковий лазер) і фотоприймача (фототранзистор, фотодіод, фототиристор або

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>